

Foto: Anda van Riet

Verhalen van de West Indies

ENGELSTALIGE CARIBISCHE LITERATUUR

De literatuur van het Caribisch gebied heeft de docent veel te bieden. Deze gedichten en verhalen creëren ruimte om met leerlingen te praten over taal en identiteit, over schoonheid en macht en over mannen en vrouwen.

JOCHEM RIESTHUIS

Als universitair docent Engelse Literatuur aan de Universiteit van Amsterdam kom ik met enige regelmaat Antilliaanse en Surinaamse studenten tegen die verbaasd zijn over het bestaan van Afro-Amerikaanse en Afro-Caribische literatuur. Ik vind niet dat docenten in het voortgezet onderwijs daar iets aan moeten doen – het is belangrijker dat studenten wat kunnen als ze binnenkomen, dan wat ze weten – en wat Engelse literatuur betreft komen ze goed beslagen ten ijs: ze kunnen gedichten lezen en verhalen analyseren, onderscheid maken tussen de verschillende genres en op een behoorlijk niveau Engels lezen en schrijven. We hebben niets te klagen. En toch...

Toch wil ik in dit artikel pleiten om Afro-Caribische literatuur in te zetten in het onderwijs Engels op de middelbare school. Waarom? Omdat het spannende literatuur is die raakt aan de vragen die op dit moment spelen: Wie is er mooi en wie niet, en wie mag dat bepalen? Wat

is normaal en wat is dat niet, en wie mag dat bepalen? Wat zeggen verschillende culturen over wat een vrouw is en wat een man? Wat vinden we van zulke culturele verschillen, en wat doen we ermee? Van wie is de taal, en wat is verzet? Vaak grappig, soms venijnig, geven de verhalen en poëzie van het Caribisch gebied aanzetten om hier met leerlingen over te praten. Aan de hand van drie voorbeelden – twee gedichten en een kort verhaal – wil ik laten zien hoe bijzonder deze literatuur is en waartoe zij in staat is in het klaslokaal.

Grace Nichols: 'The Fat Black Woman Goes Shopping'

Allereerst het gedicht 'The Fat Black Woman Goes Shopping' uit *The Fat Black Woman Poems* (1984) van Grace Nichols. Nichols komt uit Guyana, de voormalige Britse kolonie die aan Suriname grenst, en verhuisde in 1977 naar Londen. Haar werk kenmerkt zich door toegankelijkheid en engagement. Ze schrijft poëzie voor kinderen

The Fat Black Woman Goes Shopping

Shopping in London winter
is a real drag for the fat black woman
going from store to store
in search of accommodating clothes
and de weather so cold
Look at the frozen thin mannequins
fixing her with grin
and de pretty face salesgals
exchanging slimming glances
thinking she don't notice
Lord is aggravating
Nothing soft and bright and billowing
to flow like breezy sunlight
when she walking
The fat black woman curses in Swahili/Yoruba
and nation language under her breathing
all this journeying and journeying
The fat black woman could only conclude
that when it come to fashion
the choice is lean
Nothing much beyond size 14

Grace Nichols

en ook voor volwassenen, waarbij ze, onder andere ook in *The Fat Black Woman Poems*, seks en het erotische niet schuwt. Maar wees gerust, 'The Fat Black Woman Goes Shopping' is een gedicht voor alle leeftijden.

Het betreft een kort gedicht over de moeilijkheden die 'the fat black woman' ondervindt bij het kleren kopen in de winter. De maten zijn allemaal te klein, en niks is zacht of fel of 'billowing'. De etalagepoppen zijn wit en mager, de verkoopsters met hun knappe gezichten kijken op haar neer. De frustratie van de hoofdpersoon in haar zoektocht naar kleren komt terug in de beschrijving van de bevroren etalagepoppen met hun fixerende grijns, en haar vloeken in 'Swahili/Yoruba / and nation language under her breathing'. Het contrast tussen de dikke zwarte vrouw en de bevroren-magere pop-

Fragment uit 'Girl' van Jamaica Kincaid

(...) this is how you sweep a yard; this is how you smile to someone you don't like too much; this is how you smile to someone you don't like at all; this is how you smile to someone you like completely; this is how you set a table for tea; this is how you set a table for dinner; this is how you set a table for dinner with an important guest; this is how you set a table for lunch; this is how you set a table for breakfast; this is how to behave in the presence of men who don't know you very well, and this way they won't recognize immediately the slut I have warned you against becoming; be sure to wash every day, even if it is with your own spit; don't squat down to play marbles – you are not a boy, you know (...)

Voor de gehele tekst, zie <bit.ly/ltm-girl>.

pen confronteert ons met onze ideeën over wat schoonheid is. Waarom zijn er geen dikke zwarte etalagepoppen? Wie beslist wat er mooi is? En waarom is blank en mager mooi? Dat deze vragen nog steeds spelen, kunt u bijvoorbeeld laten zien aan de hand van de tekst van Beyoncé's 'Formation', waarin deze expliciet haar Afro-Amerikaanse uiterlijk als aantrekkelijk presenteert: 'I like my negro nose with the Jackson Five nostrils'. Is Beyoncé mooi? Zouden we dat ook vinden als ze dikker was? Is Jay Z mooi? Kun je dat zeggen van mannen? Wat is het verschil tussen *handsome* en *beautiful*? Omschrijven we grote, donkere, sterke vrouwen, zoals bijvoorbeeld Serena Williams, sneller als *handsome* dan hun blanke equivalenten, zoals Maria Sharapova?

Het vloeken in andere talen zou je ook in kunnen

In-a Brixtan Markit

I walk in-a Brixtan markit,
believin I a respectable man,
you know. An wha happn?

Policeman come straight up
an search mi bag!
Man – straight to mi.
Like them did a-wait fi mi.
Come search mi bag, man.

Fi mi bag!
An wha them si in deh?
Two piece a yam, a dasheen,
a han a banana, a piece of pork
an mi lates Bob Marley.

Mann all a suddn I feel
mi head nah fi mi. This yah know
is when man kill somody, nah!

'Tony', I sey, 'hol on. Hol on,
Tony. Dohn shove. Dohn shove.
Dohn move neidda fis, tongue
nor emotion. Battn down, Tony.
Battn down.' An, man, Tony win.

James Berry

zetten om te praten over protest, integratie en taal: hoe aantrekkelijk is het niet om je terug te trekken in een eigen, andere, taal als je in de dominante taal automatisch als onaantrekkelijk wordt gepresenteerd? En, wat er mag er wel en wat mag er niet in de openbare ruimte, in het sociaal verkeer – wie zit hier fout, de verkoopsters met hun 'slimming glances, thinking she don't notice' of die vloekende vrouw? Laat leerlingen zoeken naar Swahili, Yoruba en Nation language, en, als dat binnen uw stijl past, naar vloeken binnen die taal. Hoeveel daarvan kennen ze al? En op welke manier zijn deze woorden in het Engels of het Nederlands terechtgekomen? Waar komen de talen vandaan, wie spreken die in Guyana?

Uiteindelijk eindigt het gedicht in een *pun*: 'the choice is lean / Nothing much beyond size 14', waarbij

het mager zowel op de maat slaat (14 is maatje 42) als op het beperkte aanbod. Een wereld waarin size 14 het uiterste is, heeft wel heel weinig te bieden. Laat uw leerlingen op onderzoek gaan. Hoe *lean* is Engelse mode en daarmee ook de Engelse cultuur? Hoeveel ruimte biedt het, letterlijk en figuurlijk, aan inwoners uit Guyana? Is dat sinds 1984 beter geworden? En hoe verhoudt zich dat tot onze mode en onze inwoners uit Suriname? Doet Engeland het beter dan Nederland, of minder goed?

Jamaica Kincaid: 'Girl'

Het korte verhaal 'Girl' (<bit.ly/ltm-girl>) is van Jamaica Kincaid, een Amerikaanse auteur geboren op Antigua, vlak bij de bovenwindse Antillen, die in Nederland vooral bekend is door haar *Mijn Tuin*(boek), vertaald in 2004. Kincaid schreef voor *The New Yorker* in de jaren 1970 en 1980, waar in 1978 ook het verhaal 'Girl' verscheen, een één pagina lange monoloog van een moeder die haar dochter advies geeft: hoe ze moet wassen en koken, en hoe ze met mannen om moet gaan – waarbij de dochter twee keer een korte tegenwerping doet.

Een van de dingen die interessant zijn aan het verhaal is de ambigue seksuele moraal: aan de ene kant maant de moeder het meisje tot drie keer toe zich kuis te gedragen: 'on Sundays try to walk like a lady and not like the slut you are so bent on becoming', aan de andere kant legt ze haar uit hoe ze een man moet behagen en het niet erg moet vinden als dat niet lukt. En hoewel die boodschap tegenstrijdig is, is het beeld van het vrouw-zijn dat hier geschetst wordt, hoe beperkt ook, zeer krachtig: als laatste vertelt de moeder haar dochter dat ze altijd in het brood moet knijpen om te zien of het vers is, waarop de dochter vraagt wat ze moet doen als de bakker haar niet bij het brood laat. De moeder is duidelijk: 'you mean to say that after all you are really going to be the kind of woman who the baker won't let near the bread?' Zo wordt duidelijk dat moeder, ondanks haar voortdurende gemopper en gekleineer, de dochter op het pad naar zelfstandigheid zet, ervoor zorgt dat ze voor zichzelf kan opkomen – de wereld de baas kan zijn.

Dit is een verhaal dat zich leent om hardop door leerlingen voorgelezen te worden of zelfs als rollenspel uitgespeeld te worden. Als het uit is, kunt u de leerlingen vragen wat ze ervan vinden. Is dit hoe hun moeder met hen praat? En als dat niet zo is, wat is dan het verschil? Is dit een toon die ze herkennen van andere vrouwen: buurvrouwen, tantes of oma's? Hoe kun je zien dat hier een vrouw aan het woord is? Wat is er wel en niet acceptabel aan dit verhaal? Als ze het als rollenspel gespeeld

hebben, hoe voelde het om de dochter te zijn of de moeder?

Buiten het woord *slut* is weinig aanstootgevends aan het verhaal, maar het geeft de leerlingen wel de kans om in het Engels te praten over de verwachtingen die aan jongeren gesteld worden, verschillen in opvoeding en de geschiedenis die uit het verhaal spreekt. Herkennen ze de lessen die de moeder haar dochter wil leren? Wat hiervan zouden zij kunnen en wat niet? Wat zegt dat over hun positie in de maatschappij, als man of als vrouw? Is de verwachting die volwassenen van jongeren hebben, anders voor mensen van Afrikaanse afkomst, met een donkere huidskleur? U kunt het verhaal ook gebruiken om het gesprek aan te gaan over de gruwelijke geschiedenis van de eilanden, ook de Nederlandse, van slavernij, kolonialisme en uitbuiting, en wat dat doet met een cultuur en met de mensen. Zijn de mensen van de eilanden zelfstandiger, harder en gehaaid dan de Engelsen van Newcastle of de Nederlanders van Groningen? Ook dit verhaal heeft echo's in de popmuziek van de laatste jaren, zoals in Rihanna's 'Hard', waar de gebruikelijke hiphop-swagger van Young Jeezy toch ondersteund wordt door de moeder.

James Berry: 'In-a Brixtan Markit'

Ten slotte nog een gedicht, van de helaas in 2017 overleden Jamaicaans-Britse dichter James Berry: 'In-a Brixtan Markit' uit *Chain of Days* (1985). Net als Grace Nichols in *Fat Black Woman Poems*, beschrijft Berry hier het leven van een *West-Indian* in Groot-Brittannië, maar waar Nichols spaarzaam gebruikmaakt van haar patois, gooit Berry er zich vol overgave in: 'I walk in-a Brixtan markit / believin I a respectable man / you know. An wha happn?' In korte staccato zinnestjes, die hardop gelezen moeten worden om begrijpelijk te zijn, beschrijft de ik van het gedicht een aanhouding door de politie, die om onduidelijke redenen zijn tas wil doorzoeken. Het gedicht stelt de leerlingen meteen voor raadsels. Wat is 'fi mi bag' of 'I feel mi head nah fi mi'? Hoe moet je 'mi' uitspreken? Als in *do re mi*? En 'fi' dan? Rijmt dat op dat mi of op my, zoals in *hifi, wifi en semper fi*? Er zijn opnames van James Berry online te vinden, bijvoorbeeld op <www.poetryarchive.org/poem/brixtan-markit>, maar wat zegt hij dan precies? En wat betekent 'fi'? Is dat overal hetzelfde? Het lijkt alsof 'fi' in 'fi me Bag' *through* betekent: *through my bag*, en het 'fi' in 'Nah fi mi' *for: not for me*. Hoe flexibel kan taal zijn, kan een geluid verschillende woorden zijn, of een woord verschillende voorzetsels betekenen? Waarom gebruikt Berry dit woord/deze woorden?

U kunt leerlingen ook vragen het gedicht zin voor

zin naar het *Queen's English* te vertalen. Soms is dat makkelijk: 'Fi mi bag' wordt dan *Through my bag*, maar wat wordt dan het 'in-a' uit de titel? Is dat wel zo onschuldig? Daarmee komen vragen over de taal ook weer naar voren. Wie bepaalt wat Standaardengels (of Standaardnederlands) is? De regering, bij monde van de koningin? Jij, als docent? De makers van taal, schrijvers, televisiemakers, popartiesten? Of maakt het niet uit? Is de grammatica hier incorrect, of levendig? Is het een weergave van een gesproken verhaal, of manipuleert Berry de lezer meer dan de toehoorder? Werkt het patois ook om een ambiguïteit aan het einde in stand te houden? Is het *powerful* om hier patois te gebruiken, of zwak? En wat zit er in de tas? Wat is een 'yam', of een 'dasheen'?

De verbinding met de werkelijkheid in het contact tussen politie en minderheden is natuurlijk nooit ver weg – zonder enige twijfel kunnen we elk jaar opnieuw, uit de VS of Groot-Brittannië of Nederland voorbeelden laten zien van confrontaties met de fatale afloop waar hier slechts op gehint wordt. En ook dat is een onderwerp om uit te diepen: waarom wordt de tas van de spreker doorzocht? Accepteren we de visie van het gedicht dat de politieman recht op hem afkwam: 'straight to mi. / Like them did a-wait for mi'? Of vragen we ons af of dat alleen in het hoofd van de spreker zo was en hij overgevoelig is? Waarom wordt de spreker agressief? Hoe geeft het gedicht de aanleiding weer, hoe geloofwaardig is dat? Juist in de zo gevoelige confrontatie tussen macht en minderheid, tussen zwart en staat, kan dit gedicht van Berry ons de ruimte bieden om een gesprek tussen uzelf en uw leerlingen en tussen uw leerlingen onderling mogelijk te maken.

Als u geïnteresseerd bent geraakt in de Engelstalige literatuur van het Caribisch gebied, is er nog veel meer te ontdekken: de ironische verzen van John Agard, de lyrische poëzie van Nobelprijswinnaar Derek Walcott, de humor van Louise Bennet en het feminisme van Michelle Cliff. Daarnaast is er natuurlijk ook ontzettend veel te vinden in de andere schooltalen die in het Caribisch gebied gesproken worden: het Frans, Spaans en Nederlands. Samenwerking met andere docenten kan uw lessen alleen maar verrijken. Hoe verschillend ook, de schrijvers van het Caribisch gebied hebben wat bij te dragen aan ons begrip van onszelf, onze medeburgers en onze plek in de wereld. Laat die mogelijkheid niet aan u voorbijgaan. ■

Mocht u meer of ander materiaal zoeken, of uw ervaringen met deze literatuur willen delen, dan houd ik mij van harte aanbevolen: <j.riesthuis@ziggo.nl>.

binnenkort

18 april 2018, Studiedag Dyslexie in het vo, Driebergen, <www.medilexonderwijs.nl>

23 – 26 april 2018, Conference on Frisian Humanities, Leeuwarden, <www.frisianhumanities.nl>

24 mei 2018, Congres Jeugd in Onderzoek, Amsterdam, <www.jeugdinonderzoek.nl>

7 juni 2018, Dyslexie en Engels, Utrecht, <www.mvt-nascholing.nl>

9 juni 2018, Grote Vertaaldag, Utrecht, <www.verstegenstijger.nl/nv/grote-vertaaldag>

4 – 7 juli 2018, 14e ALA-conferentie 'Taalbewust burgerschap', Amsterdam, <www.ala2018.com>

3 – 14 oktober 2018, Kinderboekenweek, <www.kinderboekenweek.nl>

31 oktober 2018, NRO-Congres 2018, <www.nro-congres.nl>

13 november 2018, Congres Leesmotivatie, <www.lezen.nl>

Language awareness

Bent u geïnteresseerd in taal en vindt u ook dat taal meer is dan vier vaardigheden? Op het 14e ALA-congres (Association for Language Awareness), dat plaatsvindt van 4 tot 7 juli aan de Vrije Universiteit Amsterdam, staat *taal als fenomeen* centraal: taal in onderwijs en didactiek, taal in de politiek, taal in de media, taal en identiteit, taal en cultuur, taal en historie. Het congres thema, 'Taalbewust burgerschap', zegt genoeg: wie taal beter doorziet en zich bewust is van de pracht en de gevaren die in taal kunnen schuilen, staat anders in de maatschappij.

ALA2018 is een congres waarop u kennis uitwisselt met deskundigen van over de hele wereld. Een congres ook waar uw collega's aan het woord komen: docenten uit landelijke plg's (professionele leergemeenschappen), taalkundigen, lerarenopleiders – in workshops, panels en presentaties, telkens met een duidelijke koppeling aan de beroepspraktijk.

Wilt u meer weten, kijk dan op <www.ala2018.com>.

Grote Vertaaldag

Op zaterdag 9 juni 2018 vindt in het Academiegebouw in Utrecht de Grote Vertaaldag plaats. Het programma bestaat uit een plenair deel voor alle bezoekers aan het begin en het eind van de dag, een reeks vertaalwerkgroepen en een lezingenprogramma.

De Vertaaldag wordt gepresenteerd door Paulien Cornelisse. De plenaire openingslezing wordt gegeven door Nelleke Noordervliet. In het lezingenprogramma spreken onder anderen Pieter Muysken (over vertalen en meertaligheid) en Antal van den Bosch (over vertaalcomputers en vertalers van vlees en bloed). Aan het eind van de dag vindt een tweegesprek plaats tussen vertaler David Colmer en een van 'zijn' dichters, Menno Wigman, over hun samenwerking vertaler–schrijver.

Voor meer informatie, zie <www.verstegenstijger.nl/nv/grote-vertaaldag>.

Conference on Frisian Humanities

De Fryske Akademy organiseert het eerste Fries Geesteswetenschappelijk Congres (Conference on Frisian Humanities), in Stadsschouwburg De Harmonie in Leeuwarden, van 23 tot en met 26 april 2018, als onderdeel van het project *Lân fan taal* van Leeuwarden-Fryslân 2018.

Het congres is een forum voor wetenschappelijk debat over taal en cultuur in de Friese landen, nu en in het verleden en in internationaal perspectief, met het doel om van gedachten te wisselen over empirische, methodologische en theoretische kwesties. De Conference on Frisian Humanities bestaat uit een serie van vier symposia over Taal en Taalkunde, Letterkunde, Middeleeuws Friesland en Meertaligheid, waar zo'n honderd lezingen worden gehouden.

Meer informatie is te vinden op <www.frisianhumanities.nl>.

Dyslexie en Engels

De workshop 'Dyslexie en Engels', die wordt gegeven op 7 juni in Utrecht, is ontwikkeld voor docenten die al een basiskennis hebben van het verschijnsel dyslexie en graag willen weten hoe ze hun dyslectische leerlingen het beste kunnen ondersteunen bij het vak Engels. Centraal hierbij zal werken met het klankspellingschrift staan. Deze methodiek is ontwikkeld om leerlingen meer inzicht te bieden in diverse aspecten van het Engelse spellingsysteem. Hulp bij de uitspraak en spelling van woorden geeft dyslectische leerlingen meer houvast bij het leren van woordjes en daarmee bij het opbouwen van de benodigde woordenschat.

Voor meer informatie, zie <www.mvt-nascholing.nl>.